

FORSVARSMINISTER JENS CHR. HAUGES STAY BEHIND-DIREKTIV FRA 1948

NYTT LYS: Direktivet som i oktober 1948 åpnet for Stay Behind-hæren berører en av de mest følsomme sidene ved norsk etterkrigshistorie. Helt til nå har det vært strengt hemmelig.

FORTSATT TAUS: Mannen bak Stay Behind, daværende forsvarsminister Jens Chr. Hauge, ville i går ikke kommentere saken. Han har helt siden opprettelsen forholdt seg taus i saken.

Ordren som ga Norge en hemmelig hær

PER ANDERS JOHANSEN

Forsvarsminister Jens Chr. Hauges direktiv for opprettelsen av den hemmelige Stay Behind-hæren ga klarsignal til å finne frem til lojale nordmenn.

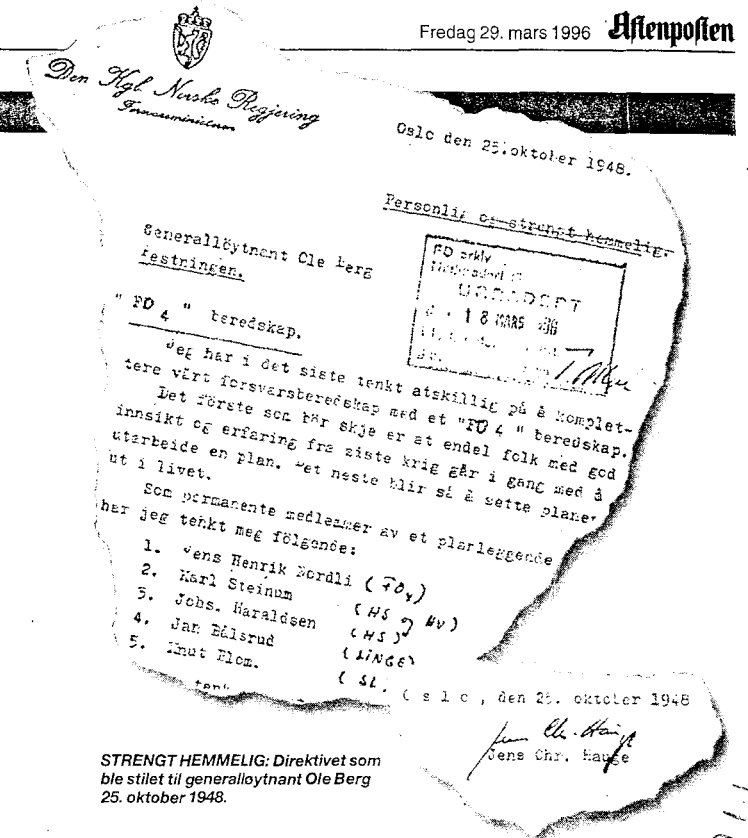
Det strengt hemmelige «Hauge-direktivet» som Aftenposten i dag offentliggjør, berører en av de mest følsomme og tåkelagte sidene ved norsk etterkrigshistorie. I direktivet fra 25. oktober 1948 gir daværende forsvarsminister Jens Chr. Hauge klarsignal til opprettelsen av en egen topphemmelig beredskapshær under navnet «FO 4 beredskap», som senere er blitt kalt Stay Behind-hæren. Organisasjonen skulle drive sabotasje og krigføring mot norske veier, jernbaner, flyplasser, fabrikker og militære lagre dersom landet ble okkupert. Direktivet ga også politisk klarsignal til at den hemme-

» Frie norske myndigheter må ha muligheter for å sette i verk sabotasje og småkrig mot mål av militær betydning i norske om-

TOSPANN: Jens Chr. Hauge sammen med generalmajor Ole Berg (til høyre), som mottok direktivet.

Arkivfoto

Frem etter 48 år

PER ANDERS JOHANSEN
THOMAS SPENCE

Stay Behind-direktivet som Aftenposten offentliggjør i dag var inntil nylig sporløst vekki alle arkiver.

Det oppsiktsvekkende dokumentet som Aftenposten avslører innholdet av i dag, har vært sikkerhetsgradert «strengt hemmelig» i 48 år siden det ble ført i pennen av forsvarsminister Jens Chr. Hauge. Dette betyr at bare en liten håndfull nordmenn har kunnet lese det såkalte «Hauge-direktivet».

partementet har heller ikke kunnet bringe brevene til veie før nå. Forfatterne Finn Sjøe og Ronald Bye ba flere ganger om innsyn i direktivet i forbindelse med boken «Norges hemmelige hær», men møtte stengte dører.

Nedgradert

I forrige uke ble omsider «Hauge-direktivet» nedgradert av Forsvarsdepartementet. Dette skjedde etter at Stortingets granskningskomisjon for de hemmelige tjenester fant dokumentet og oversendte det til

lent Trygve Moe i Forsvarsdepartementet.

Mangelfullt

Til tross for nedgraderingen mangler det fortsatt en side i Hauges direktiv. Her omtales nærmere hvordan medlemmene av den hemmelige hæren skulle velges ut. Da Aftenposten tok kontakt med departementet i går, var man ikke kjent med at direktivet ikke var fullstendig.

Sekretariatsleder for Lund-kommisjonen Hans-Petter Jahre kan heller ikke

110012

finne frem til hvilke nordmenn man kunne stole på i en krigssituasjon.

I distriktene bør gruppene tenke seg ut en lokal kontakt med de folk som vil være av særlig betydning i deres arbeid, skriver daværende forsvarsminister Jens Chr. Hauge. Dette skulle Stay Behind-gruppene gjøre på lokalt plan uten å ha kontakt med det etablerte norske etterretnings- og militærapparatet.

Det beredskap som skal bygges opp på dette område, må holdes adskilt fra et etterretnings- og informasjonsapparat, understreker Hauge. Direktivet la grunnlag for organisasjonens virksomhet i minst 30 år.

Frem til i dag har det vært et åpent spørsmål i hvilken grad organisasjonen var under demokratisk kontroll, og hvilke rammer som ble gitt av myndighetene. Hauge-direktivet gir et unikt innblikk i hvilke organisatoriske rammer som de politiske myndighetene ga den hemmelige hæren, og hva som skulle være målsetningen.

Beredskapshæren til Hauge eksisterte frem til 1978 før den ble delvis offentlig kjent. Ingen utenom den absolutt innerste krets kjente til organisasjonen, for politiet ved en tilfældighet oppdaget et stort privat våpenlager i 1978 hjemme hos skipsreder Hans Otto Meyer. Først i 1995 bekreftet norske myndigheter organisasjonens eksistens overhodet.

I sitt direktiv gir daværende forsvarsminister Jens Chr. Hauge ordre til general-løytnant Ole Berg om å starte arbeidet med å etablere organisasjonen. Huges PM gir detaljerte og presise beskrivelser av hvordan den hemmelige hæren skulle bygges opp, og hvilke oppgaver den hadde.

Frie norske myndigheter må ha muligheter for å sette i verk sabotasje og småkrig mot mål av militær betydning i norske områder som midlertidig blir okkupert av fienden, blant annet kommunikasjoner, industrielle bedrifter, militære lagre og kolonner, skriver Hauge. Han understreker at organisasjonen måtte ha høy beredskap allerede i fred. Selv styringen skulle ligge direkte inn under forsvarsledelsen.

Det beredskap som skal bygges opp på dette område,

NØKKELPERSON: Hauge konfererte med etterretnings-sjef Vilhelm Evang før Stay Behind-direktivet ble skrevet. Arkivfoto: SCANFOTO

de, må holdes adskilt fra et etterretnings- og informasjonsberedskap. Jeg går ut fra at ledelsen av dette arbeid i fred bør ligge under Forsvarsstabens avdeling II og i krig under Forsvarets Overkommando, skriver Hauge. Avdeling II utgjorde det som senere ble Forsvarets etterretningsjeneste.

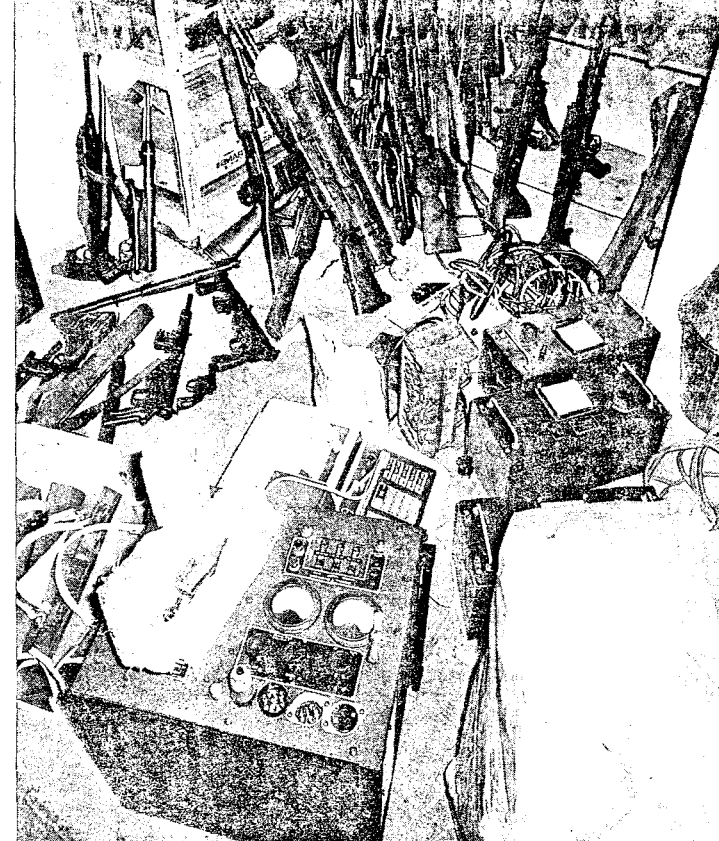
Den nye topphemmelige hæren som Hauge opprettet gjennom sitt direktiv, trengte både mannskap, våpen,

” Det beredskap som skal bygges opp på dette område må holdes atskilt fra et etterretnings- og informasjonsberedskap ”

utstyr og forsyninger. I sitt PM gir Hauge klar beskjed om hvordan dette skulle skje. Det skulle opprettes lagre rundt om i Norge som ingen andre skulle kjenne til. Han presiserer at organisasjonen skulle bestå av «hardføre menn» og «spesialtrene befal» som kunne operere på egen hånd, uavhengig av norsk etterretning eller andre militære avdelinger.

Utlekkingen av depotene bør skje ved en liten spesialorganisasjon. I distriktene bør spesialbefalet selv være de eneste som har oppsyn med depotene, skriver Hauge. I boken «Norges hemmelige hær» av Ronald Bye og Finn Sjøe går det frem at det ble laget ca. 100 depoter over hele landet, og at organisasjonen på det meste hadde ca. 1200 medlemmer.

Et av de følsomme områdene Hauge berører i sitt historiske PM fra 1948, gjelder forholdet mellom den hemmelige hæren og vanlige nordmenn. Den tidligere forsvarsministeren understreker behovet for å sik-

AVSLØRING: Åpningen av Hans Otto Meyers våpenlager i 1978 gjorde beredskapshæren kjent. Arkivfoto: SCANFOTO

re seg det norske folks støtte til Stay Behind-apparatet gjennom egne propaganda-fremstøt.

Småkrig er ikke i lengre tid mulig uten støtte fra befolkningen i et okkupert område i form av hemmeligholdelse, dekning, etterretnings- og forsyningsjeneste. Det vil formodentlig være nødvendig å drive en viss propaganda om befolkningens holdning og plikter i denne henseende allerede i fred, skriver Hauge. Han avslutter sitt PM med å garantere at «de nødvendige midler til arbeidet i fred kan påregnes innenfor rimelighetens grenser».

Hauges direktiv viser også klart at forsvarssjefen henvendte seg til de gamle heltene fra krigens dager for å bygge opp den nyberedskaps- og sabotasjeorganisasjonen. I direktivet foreslår Hauge opprettelsen av et planleggende utvalg be-

stående av krigsveteranene Jens Henrik Nordlie, Karl Steinum, Johs. Haraldsen, Jan Baalsrud og Knut Blom. I tillegg skulle utvalget tilkalle Rolf Eriksen, Knut Haugland og Egil Halle. som alle hadde erfaring fra illegal virksomhet og Milorg i kampen mot nazistene. PM'et bekrefter også at Stay Behind-hæren ble opprettet i samarbeid med oberstløytnant og etterretnings-sjef Vilhelm Evang.

Jeg har konferert underhånden med oberstløytnant Evang om saken, skriver Hauge. Det historiske direktivet fra daværende forsvarsminister Jens Chr. Hauge er en del av materialet som Stortingets granskingskomisjon oversendte Stortinget i går. Mange av opplysningene har vært kjent tidligere, men det konkrete innholdet i Huges PM har inntil i dag vært en av Norges best bevarte hemmeligheter.

Det oppsiktsvekkende Stay Behind-direktiv var imidlertid dag vært nært «ikke-eksisterende». Så sent som i mai i fjor hevdet Riksarkivet at dokumentet ikke kunne oppspores, og ikke var i Huges arkiv for perioden 1945-1951. Forsvarsde-

hemmelighetsloven. Vi har strøket sikkerhetsgraderingen fordi innholdet ikke lenger er til skade for hverken Norges forsvar eller våre allierte. Da er det heller ikke noen sikkerhetsmessige hensyn som tilsier at dokumentet skulle være hemmelig, sier konsu-

Historien bak hæren

Oktober 1948: Forsvarsminister Jens Chr. Hauge utarbeider et «strengt hemmelig» direktiv som resulterer i opprettelsen av en topphemmelig organisasjon for okkupasjonsberedskap. Organisasjonen skal kunne drive gerilja- og sabotasjeaksjoner mot mål i Norge dersom landet blir okkupert.

Hauge foreslår opprettelsen av et eget planleggende utvalg bestående av flere tidligere Milorg-folk: Jens Henrik Nordlie, Karl Steinum, Johs. Haraldsen, Jan Baalsrud og Knut Blom.

Organisasjonen opprettes i et klima av sterk frykt for en sovjetisk invasjon av Norge. Februar 1948 gjennomførte kommunistene et statskupp i Tsjekkoslovakia, mens kommunistene året før hadde tatt makten i Ungarn og Polen.

November 1978: Politiet gjennomfører en razzia i villane til skipsreder Hans Otto Meyer på Oslos vestkant på jakt etter det de tror er

SENTRALE PERSONER: Jan Baalsrud, Jens Henrik Nordlie og Knut Blom ble foreslått som medlemmer av et planleggende utvalg bak beredskapshæren. Arkivfoto

en HB-fabrikk. I stedet finner politiet til sin store overraskelse et stort våpenarsenal til å bevæpne ca. 100 soldater, bl.a. maskingeværer, bazookaer, håndgranater og 20 000 skudd. For første gang får offentligheten et lite innblikk i den hemmelige beredskapsorganisasjonen.

22. november 1995: Ronald Bye og Finn Sjøe utgir boken «Norges hemmelige hær - historien om Stay Behind». Boken utløser en debatt om i hvilken grad organisasjonen har vært gjenstand for tilstrekkelig politisk og demokratisk kontroll.

24. november 1995: For

første gang bekreftes offisielt eksistensen av Stay Behind-gruppene. Forsvarsminister Jørgen Kosmo omtaler organisasjonen som «Okkupasjonsberedskap i fredstid», men sier at apparatet ble nedlagt i sin opprinnelige form i 1983. Kosmo sier at organisasjonen i dag har i oppdrag å kunne skaffe norske myndigheter i eksil informasjon og etterretninger fra et okkupert Norge.

29. mars 1996: Huges direktiv som dannet grunnlaget for Stay Behind-organisasjonen blir etter 48 år offentlig kjent.

Jens Chr. Hauge er fortsatt hemmelighetsfull

ALEXANDER ØYSTA

Hjernen bak Stay Behind og det hemmelige direktivets opphavsmann er fortsatt taus. Tidligere forsvarsminister Jens Chr. Hauge har helt siden opprettelsen vært fullstendig taus om sin rolle i en oppbygging av Stay Behind-hæren. Heller ikke i går, etter at det ble klart at det strengt hemmelige direktivet er nedgradert, ville Hauge kommentere saken. Hjemme hos Hauge får Aftenposten beskjed om å vente et døgn og så forsøke å ringe hans kontor.

Den handlekraftige forsvarsministeren var bare 33 år da han 25. oktober 1948 ga generellgytnant Ole Berg instruks om å kalle sam-

men et planleggende utvalg som skulle arbeide med «FO4», eller Stay Behind-styrken. «Arbeidet bør komme i sving snarest mulig.» skrev Hauge. Bare noen uker tidligere ble han utskrevet etter et lengre sykehusopphold, og en energisk 33-åring kan ha vært opptatt av å få sakene unna raskest mulig.

Jens Chr. Hauge har de siste årene vært utsatt for kritikk fordi han har bygget opp en mur av «ingen kommentar». Stay Behind-organisasjonens natur gjør at den må være topp hemmelig, men selv etter at forsvarsminister Jørgen Kosmo offentlig har innrømmet at den har eksistert, har Hauge nektet gi offentligheten noen forklaring på hvordan organisasjonen fungerte.

INGEN KOMMENTAR: Jens Chr. Hauge vil foreløpig ikke si noe om direktivet som nå er offentliggjort.

Arkivfoto: KNUT SNARE